

СТАНОВИЩЕ

от проф. д-р Ирена Цонева Илиева – професор в Пловдивския университет „П. Хилендарски“

на дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен „доктор“

по: област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки,

професионално направление, 3.6. Право,

докторска програма „Международно право и международни отношения“

на Димитър Христов Ангелов

на тема „Националната идентичност и европейският интеграционен процес“

**Научен ръководител: проф. д-р Ирена Цонева Илиева – Пловдивски университет
„Паисий Хилендарски“**

1. Общо представяне на процедурата и докторанта

1.1. Кратки биографични данни

Димитър Христов Ангелов притежава бакалавърска степен по „Международни отношения“ от Юридическия факултет на СУ „Св. Климент Охридски“ (2008 – 2012 г.) и магистърски степени по „Право на Европейския съюз“ от юридическите факултети на Университета на Лотарингия (гр. Нанси, Франция) и СУ „Св. Климент Охридски (2013 – 2014 г.).

През 2015 г. е зачислен като задочен докторант в докторска програма „Международно право и международни отношения“ в Юридическия факултет на ПУ „П. Хилендарски“. По време на докторантурата Димитър Ангелов взема активно участие в множество научни конференции и реализира девет публикации по темата на дисертационния си труд в специализирани научни издания. Отчислен е с право на защита през 2019 г.

В периода 2016 – 2019 г. докторантът е стипендиант на Фондация „Константин и Зиновия Кацарови“ и осъществява четири последователни научноизследователски престоя в Университета на Фрибург (гр. Фрибург, Швейцария).

От 2018 г. до днес докторантът е хоноруван преподавател в Юридическия факултет на „Пловдивския университет“, където води семинарни занятия по дисциплината „Право на Европейския съюз“.

В периода 2021 – 2024 г. докторант Д. Ангелов е част от „Жан Моне Центъра за върхови постижения“ към Пловдивския университет и активно участва в организираните от него събития.

Понастоящем Димитър Ангелов е служител в отдел „Човешки ресурси“ на „Амазон – Франция“.

Докторантът владее свободно френски и английски език.

1.2. Общо представяне на процедурата

Член съм на научното жури, назначено със заповед № РД-21-575 от 12.03.2024 г. на Ректора на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ в качеството ми на научен ръководител на докторанта.

Димитър Христов Ангелов е зачислен като задочен докторант през 2015 г. и е отчислен с право на защита със Заповед № Р33-1247 от 13.03.2019 г. на Ректора на ПУ „П. Хилендарски“. Дисертационният труд е обсъден от Катедрения съвет на Катедра „Публичноправни науки“ на 29.02.2024 г. С решение на Факултетния съвет на Юридическия факултет от 5.03.2024 г. трудът е допуснат до защита пред научно жури.

Докторантът е представил всички необходими документи в съответствие с чл. 36, ал. 1 от Правилника за развитие на академичния състав на ПУ, както и 9 публикации по темата на дисертационния труд.

Актуалност на тематиката

Дисертационният труд има за предмет на изследване националната идентичност в широкия контекст на европейската икономическа интеграция в ЕС като уникална организация *sui generis*. Клаузата за защита на националната идентичност (чл. 4, § 2 ДЕС) има важни теоретични измерения както за правната наука, така и за други области на изследвания като политически, исторически, социологически и икономически (от гледна точка на европейската интеграция). Сложността на предмета на научно търсене обуславя и силно поляризираните спорове, вследствие на което, поне към настоящия момент, както сочи Д. Ангелов, все още е невъзможно да бъдат формулирани „общии теории“ за техния произход и естество.

Докторантът си поставя за решаване важни задачи и търси отговор на някои от основните въпроси, свързани със сложния комплекс от взаимоотношения между националната идентичност на държавите-членки, участващи в интеграционния процес, формирането на ценности, принципи и норми. Динамичният характер на европейската интеграция поставя на дневен ред нови проблеми, които засягат предмета на научно изследване: миграцията, възраждането на етнонационализма, нарастващия популизъм и възхода на десно-екстремистки партии в навечерието на изборите за Европейски парламент.

Темата несъмнено е дисертабилна и представлява голям теоретичен интерес. Дисертационният труд има и важно практическо значение с оглед изследваната съдебна практика на Съда на ЕС.

2. Познаване на проблема

Д. Ангелов има дълготраен интерес към предмета на дисертационния труд, който датира от студентските му години във Франция. През годините той се запознава с голямо количество релевантни към темата монографии, сборници и статии на хартиен и електронен носител, на български, френски, английски и руски език. За пълнотата на цитираната литература допринасят четирите последователни научноизследователски престоя в Университета на Фрибург (гр. Фрибург, Швейцария) като стипендиант на Фондация „Константин и Зиновия Кацарови“ в периода 2016 – 2019 г. Докторантът демонстрира способност да анализира и борави с интердисциплинарен научен инструментариум: юридически източници, съдебна практика, архивни документи, мемоарна литература, дипломатическа кореспонденция и др. От особено значение е критичното оценяване на огромната използвана литература и оформянето на собствено виждане по изследваните проблеми.

3. Методика на изследването

Предметът на дисертационния труд по необходимост изисква интердисциплинарен подход. Този избор е обоснован от докторанта в уводната част на изследването. Преди да бъде уредена в чл. 4, § 2 ДЕС проблематиката на националната идентичност е обект на изследване

в историческата наука, социологията и политическата философия. Постиженията на тези области са възприети критично от автора при правния анализ на националната идентичност на държавите членки, което, от своя страна допринася за съвременното разбиране на феномените „нация“, „национална идентичност“ и „национализъм“. Използвани са също историческия и социологически подход, както и класическите за правната наука позитивноправен и телеологични методи на тълкуване. В допълнение сполучливо е използван сравнителноправния анализ.

4. Характеристика и оценка на дисертационния труд и приносите

4.1. Структура и съдържание на труда

Представен е дисертационен труд в обем от 415 страници, състоящ се от въведение и четири глави, заключение и използвана библиография. Към него е включена декларация за оригиналност и достоверност, подписана от докторанта. Библиографската справка включва 407 заглавия научна литература (монографии, сборници, статии и източници на електронен носител), 79 единици практика на съюзни, международни и национални юрисдикции и 964 бележки под линия.

Изследването е структурирано логически и съответно на възприетия интердисциплинарен подход.

В Първа глава авторът прави общ исторически преглед на научния дебат за произхода и същността на нациите, националната идентичност и национализма. Хронологично и с изясняване на съответните връзки помежду им са представени основните идеи и учения върху националната идентичност от епохата на Просвещението до наши дни.

Във Втора глава е направен детайлен анализ на произхода и развитието на европейската интеграция от края на Втората световна война до началото на 60-те години на XX в., като отделя внимание на теориите за европейската интеграция.

В Трета глава е направен цялостен анализ на проблематиката на защитата на националната идентичност в контекста на правото на ЕС. Проследявайки политико-правното развитие на европейския интеграционен процес, докторантът изяснява причините за въвеждането на механизма за защита на „национална идентичност“ в първичното право на ЕС.

Четвърта глава обобщава достигнатите в предходните три глави изводи и те са базата за изясняването на актуалния политико-правен статус на ЕС и този на неговите държави членки. Аргументира се тезата, че макар и безспорно да са носители на специфични права и задължения във връзка с участието им в интеграционните процеси, държавите членки все пак запазват статуса си на самостоятелни държави в рамките на ЕС по смисъла на международното публично.

4.2. Оценка на научните и практически резултати и приноси в дисертацията

Първото несъмнено достойнство на дисертационния труд е изборът на темата, която изисква изключително задълбочени теоретични познания в различни области на обществените науки. Предметът на изследване е обект на важни доктринални разисквания.

Оригинален е подходът на автора в частта, изследваща проблема за зачитането на националната идентичност в правото на ЕС чрез анализа на дебата за произхода и същността на нациите.

Принос представлява представянето на интеграционните процеси след края на Втората световна война до 60-те години на миналия век през призмата на отношенията интеграция-национална идентичност.

Приносно е тълкуването и прилагането на задължението за зачитане на националната идентичност в Глава Трета: отношението на задължението за зачитане на националната идентичност към принципа на примата на съюзното право; прилагането на задължението в контекста на контрола за законосъобразност; ефекта от действието му върху вътрешния пазар; ролята на клаузата в системата за защита на основните права на ЕС и др.

Принос представлява изследването на проблема за правното дефиниране на понятието „национална идентичност“ в правото на ЕС и връзката му с понятието „конституционна идентичност“, възникнало и развито в практиката на множество национални конституционни съдилища на държави членки.

Обоснована е авторовата теза, че националната идентичност винаги е била защитавана в правната система на ЕС.

Въпреки че не достига до собствено доктринално определение за „национална идентичност“ Д. Ангелов извежда тезата, че с нея не може да се защитават национални мерки (норми, принципи или практики), които противоречат на ценностите на ЕС, записани в чл. 2 ДЕС.

Съществен теоретичен принос представлява изследването на правната същност на ЕС, въпрос, който е дискуссионен в правната наука. Въпреки скромната си самооценка докторантът се присъединява към автори, които приемат, че ЕС запазва качеството си на международна организация, която при все това се характеризира с особености, които поне към настоящия момент не могат да бъдат открити у други институционализирани форми на междудържавно сътрудничество.

Налице са множество обосновани изводи, сред които:

- че към настоящия момент все още не съществува общовъзприета теория за произхода и същността на нациите;
- заключението, че не съществуват достатъчно аргументи в подкрепа на твърдението, че европейската интеграция, поне в нейния начален етап на развитие, цели пряко или предполага имплицитно заличаването на националния суверенитет или деконструкцията на националните идентичности на държавите - членки на ЕС;
- изводът, че членките на ЕС запазват качеството си на „държави“, но успоредно с това те представляват съставни елементи на едно по-мащабно политико-правно тяло (ЕС), в което са „интегрирани“;
- заключението, че принципът на зачитане на националната идентичност може да се разглежда едновременно като знак за постепенното „федерализиране“ на Съюза и като черта, характеризираща го по-скоро като международна организация.

6. Преценка на публикациите и личния принос на докторанта

Докторантът е представил 9 публикации, свързани с темата на дисертационния труд, на български език. Публикациите представляват доклади, представени на научни конференции, които впоследствие са издадени в специализирани научни сборници. По-голямата част от изследванията, извършени в представените публикации, са залегнали в текста на дисертационния труд, което свидетелства за неговото поэтапно и систематично разработване в хода на докторската програма.

7. Автореферат

Представеният автореферат е в обем от 36 страници и отразява точно и добросъвестно съдържанието на дисертационния труд. Авторефератът е структуриран съгласно изискванията на Правилника на ПУ „П. Хилендарски“.

8. Препоръки за бъдещо използване на дисертационните приноси и резултати

Въпреки че юридическите аспекти на клаузата за зачитане на националната идентичност вече са били обект на анализ в българската правна доктрина, изследването на Д. Ангелов внася съществени новости и тези, които безспорно ще са база за бъдещи научни дискусии по темата. В рамките на критичните ми бележки – като описателност на някои части в дисертационния труд, би могло да се препоръча след задълбочена преценка и съкращаване и прецизиране на някои части да бъде публикуван.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Дисертационният труд *съдържа научни, научно-приложни и приложни резултати, които представляват оригинален принос в науката* и отговарят на всички изисквания на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и съответния Правилник на ПУ „Паисий Хилендарски“.

Дисертационният труд показва, че докторантът Димитър Христов Ангелов **притежава** задълбочени теоретични знания и професионални умения по научна специалност Международно право и международни отношения като **демонстрира** качества и умения за самостоятелно провеждане на научно изследване.

Поради гореизложеното, убедено давам своята *положителна оценка* за проведеното изследване, представено от рецензираните по-горе дисертационен труд, автореферат, постигнати резултати и приноси, и *предлагам на почитаемото научно жури да присъди образователната и научна степен „доктор“* на Димитър Христов Ангелов в област на висше образование: 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.6. Право докторска програма Международно право и международни отношения.

10.04.2024 г.

.....

Изготвил

становището:

проф. д-р Ирена Цонева Илиева